

“Denkend aan Holland zie ik breede rivieren traag door oneindig landschap gaan”¹

Rivieren - zoals rond Zwolle de IJssel en de Vecht - hebben, misschien nog meer dan de zee, een onweerstaanbare aantrekkingskracht op mij. Ik kan er naar verlangen de nabijheid van de rivier te ervaren omdat de stem van het water me lokt naar oneindige vergezichten. Louise en ik stonden op 9 juni nabij het heel oude Sallandse buurtschap Junne - “de parel van het Vechtdal” - bij de stuw en vistrap in de Vecht. Een rivier die door zijn eenvoud van een grootse schoonheid is, een plek om de weerklank van ons bezoek aan Osnabrück ruimte in ons hart en hoofd te geven.

Negen dagen later. De Lekdijk, nabij Nieuw-Lekkerland. Vele meters onder ons zien we een machtige, brede rivier traag door oneindig landschap gaan. Grote schepen varen af en aan. Bij het monument op de dijk twee bankjes. We zien ze zitten, een verliefd stel, drinken in de hand. Waarschijnlijk ging het zo: twee jonge mensen rijden langs het monument, één roept even te willen stoppen; ze zetten hun scooters aan de kant en zichzelf op een van de twee bankjes. Hun blikken worden gevangen door de zichtbare en voelbare herinnering aan een tijd die zij én wij niet hebben meegemaakt.

Op de andere bank zegt Louise: “Ik denk meteen weer aan ‘Brothers in arms.’” Het is de serie over een Amerikaans peleton dat zich vanaf het strand in Normandier vechtend een weg baant naar het Adelaarsnest van Hitler in de Beierse Alpen. We hebben intens meegeleefd, hun moed bewonderd, hun angsten, hun verdriet om verloren gevoeld. Jongens van in de twintig, zo oud als dat stel.

Ik denk aan onze twee kleinzonen Jesper en Lennart, 23 en 19. Ik kijk naar de foto's op het monument, we zien de jonge gezichten, de lach, we lezen hun leeftijden. Later op de dag schrijf ik in een Whatsapp-bericht: “Met 17 jongens van in de twintig in zo'n rot vliegtuig, Wat is het, dat toen zoveel jongens werden ingezet voor onze vrijheid? Het dringt blijkbaar steeds dieper tot ons door, nu we lijken te leven in een egocentrische wereld.”

Deze woorden vonden bij veel lezers weerklank. Ook bij kleinzoon Jesper; hij schreef: “Vind ik wel een zorgelijke trend dat (voornamelijk rechts) radicaal populisme weer in opmars is in Europa, alsof iedereen al weer vergeten is wat er is .gebeurd.”

Op website Historia lees ik: “Ruim 22 miljoen soldaten sneuvelden in de Tweede Wereldoorlog - en dat is een conservatieve schatting.” - Tweeëntwintig miljoen vooral jonge mensen! Voor wie en wat?

Brede rivieren, de Vecht, de Lek, het monument op de Lekdijk, ‘Brothers in arms’, de woorden van Jesper, 22 miljoen meestal jonge mensen die sneuvelden - gedachten stromen als een brede rivier en vinden hun weg naar mijn hoofd en hart. Het is de weerklank van wat nog maar zo kort geleden, op die indrukwekkende avond in Osnabrück gebeurde.

Woensdag 5 juni. We brengen in de middag met onze Duitse gastheer een bezoek aan de oude binnenstad. Hij nodigde mij uit om die avond een lezing te houden over “Der Weimarer Republik - Misserfolg und Rehabilitation”. Hij had mijn lezing gehoord in kasteel Doorn, dat de verblijfplaats werd van de Duitse Kaiser Wilhem II toen hij na de verloren Eerste Wereldoorlog uit Duitsland vluchtte om daar vanaf 1918 als balling te leven.

Vooraf buiten Duitsland groeit het aantal historici dat de Weimarrepubliek niet primair ziet als de wegbereider van het Derde Rijk - zoals vooral in Duitsland nog gangbaar is - maar als een kansrijk experiment dat onder een iets gunstiger gesternte had kunnen slagen ... als, ja als ... Helaas kan daarover slechts worden gespeculeerd en dat leidt tot niets. Maar er valt wel veel meer te zeggen. Steeds meer wetenschappers tonen - zonder ook maar iets af te doen aan de ‘Sondergang’ en ondergang van de Weimar Republiek die uitmondde in de Shoah - met feiten aan hoe de Weimar Republiek zich na de totaal niet verwachte nederlaag in WO1 - op een wonderbaarlijk snelle manier als democratische staat herstelde. Dat ondanks de zeer hoge herstelbetalingen in de vorm van geld en goederen die waren opgelegd en de extreme crisissen die het land die jaren (en in 1929 ook de hele wereld) teisterden. Mijn verhaal kun je lezen.² Ik wil nu liever met je delen hoe de toehoorders reageerden. Er ontstond na mijn lezing een sfeer van ingetogenheid, zorgvuldigheid en openheid zoals ik zelden na een lezing heb ervaren. De toehoorders gingen met elkaar in gesprek, luisterden naar elkaar, stelden elkaar vragen. Ik mocht meeluisteren, enkele vragen beantwoorden. Het raakte me om te ervaren dat de periode van de Weimarrepubliek bij velen van hen als een loden last op hun schouders rust. Een mevrouw stond midden in de gedachtewisseling op om te zeggen dat ze mijn lezing als een bevrijding had ervaren. Instemming volgde. Een echtpaar op hoge leeftijd kwam na afloop in de hal van het hotel naar me toe; de vrouw pakte mijn hand en zei: “Danke, so wollen wir weiter leben.” Een van de toehoorders schreef me een dag later onder meer: “Vielen lieben Dank Roel, es wahr sehr gut. Du hast viele beeindruckt mit dem Vortrag und zur Völkerverständigung beigetragen.”

Die avond laat overdenken Louise en ik in de stilte van de camper onze ervaringen. Zelden heb ik - en dit keer: hebben Louise en ik - zoveel tijd nodig gehad om na een lezing de rust te hervinden. Dat ervoeren we de dagen erna, ik ervaar het weer nu ik dit schrijf: de weerklank van die avond.

Ik citeer uit een tekst van 100 jaar geleden: “WEERKLANK VINDEN - Slaat men een instrument aan, bijv. een piano, dan trillen de snaren van eene nabijzijnde openstaande piano of van eene viool in denzelfden toon mede; dan hoort men daar hetzelfde geluid, de echo. Vandaar dat deze uitdr. gebruikt wordt om aan te duiden, dat iemands bede, iemands woorden doordringen in het hart van anderen, de snaren van zijn gemoed doen trillen, aldaar spreken.”

Ik heb mijn denkvermogen, mijn taal, mijn woorden - daarmee probeer ik uitdrukking te geven aan mijn levensgevoel, aan wat mij drijft; ik probeer dat door verhalen te vertellen en die te delen met wie ze wil lezen of horen. Dan kán het gebeuren: weerklank.

Voor mij mag gelden wat misschien wel voor elk mens geldt:

wat ik schrijf en zeg, waarover ik zwijg, wat ik doe en nalaat, dát ben ik.

1. **Denkend aan Holland** van H. Marsman is één van de bekendste gedichten en werd in 2000 gekozen tot 'Gedicht van de Eeuw' in Nederland. Zie voor tekst en meer: [hier](#)

2. Mijn lezing **Weimar Republiek**: [hier](#) in het Duits, zoals uitgesproken, veel mooier 😊 maar [hier](#) ook in de Nederlandse vertaling

3. Uit: 'Nederlandsche Spreekwoorden en Gezegden verklaard en in het Fransch, Duitsch en Engelsch vertaald door F.A. Stoet, taalkundige, 1923-1925

Muziek

1. Lenoard Bernstein dirigeert het deel **Nimrod uit de Enigma Variaties** van Edward Elgar. Voor wie de weerklank wil verwerken, tot rust wil komen, is dit wel dé muziek. Deze muziek geeft mij steeds weer rust. Alleen Bernstein waagt het dit zó langzaam in te zetten, zoals hij ook het geliefde Adagietto uit Mahler (wat de meeste mensen kennen als muziek bij de film Tod in Venedig) inzet.
2. Voor wie het wel of niet gemist heeft: Françoise Hardy stierf op 11 juni 2024, na een zeer ernstige ziekte, 80 jaar oud - mijn leeftijdgenoot, mijn idool toen ik in militaire dienst veel nachtdiensten moest draaien en haar chansons steeds kon blijven herhalen. Ze brak door met **Tous les garçons et les filles de mon âge** (zelfs de radiozender NPO Klassiek onderbrak terecht de geplande uitzending om dit lied te laten horen), maar mijn grote liefde was toen: **Le Premier Bonheur du jour**. Dat is muziek!
3. "Ik heb met open mond zitten kijken en luisteren," schreef een vriend mij. Hij doelde op de mij door hem toegezonden opname van de werkelijk ongekende prestatie om de grootse **Tocatta en Fuga BWV 565 in d minor van J. S. Bach** op een bandoneon te spelen. Hè, nee toch, dat is toch dat instrument waarop Carel Kraayenhof de letterlijk tranentrekkende muziek van Piazzola speelt? Ja, maar de eventuele criticasters mogen weten dat een Duitse meneer Band dit instrument in de 19e eeuw ontwikkelde als een soort draagbaar orgeltje en dat het daardoor lange tijd bij onze oosterburen razend populair was. ... Ik zou zeggen: blij zitten, luister, kijk en pas op, val van verbazing niet van je stoel.

